

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
Інстытут гісторыі

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ ПРЫЗМУ
РЭГІЯНАЛЬНАЙ ГІСТОРЫІ

Шумілінскі край

Зборнік навуковых артыкулаў

Мінск
«Беларуская навука»
2018

УДК
ББК
Ш96

Рэдакцыйная калегія:

В. В. Даніловіч (галоўны рэдактар), В. Л. Лакіза, В. М. Ляўко,
К. І. Лукша (адказны сакратар)

Навуковы рэдактар

доктар гістарычных навук, прафесар В.М. Ляўко

Рэцэнзенты:

доктар гістарычных навук С. П. Віцязь,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт В. Л. Лакіза

Зборнік падрыхтаваны ў рамках выканання Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гады «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» (навуковы кіраўнік – член-карэспандэнт, доктар гістарычных навук, прафесар А. А. Каваленя), падпраграмы № 1 «Гісторыя і культура» (навуковы кіраўнік – кандыдат гістарычных навук, дацэнт В. В. Даніловіч).

Беларусь праз прызму рэгіянальнай гісторыі : Шумі-
Б96 лінскі край : зб. навук. арт. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т
гісторыі ; навук. рэд. В. М. Ляўко ; рэдкал.: В. В. Даніловіч
[і інш.]. – Мінск : Беларуская навука, 2018. – 000 с. : іл.
ISBN 978-985-08-2306-9.

У зборніку разгледжаны пытанні, звязаныя з археалогіяй гісторыяй Шумілінскага краю. Змешчаны матэрыялы, якія апісваюць этнаканфісійнае жыццё мясцовага насельніцтва на працягу некалькіх стагоддзяў, ваенныя падзеі, а таксама асаблівасці краязнаўства і турызму на Шуміліншчыне. Значная з’ява – адкрыццё на тэрыторыі раёна археалагічнага комплексу Кардон эпохі вікінгаў. Матэрыялы з яго раскопак таксама прадстаўлены ў зборніку.

Разлічаны на навукоўцаў і краязнаўцаў. Будзе карысны навучэнцам і ўсім, хто цікавіцца гісторыка-культурнай спадчынай нашай краіны.

УДК
ББК

ISBN 978-985-08-2306-9

© Інстытут гісторыі НАН Беларусі, 2018

© Афармленне. РУП «Выдавецкі дом
«Беларуская навука», 2018

Резюме

Т. В. ВОЛОДИНА

ШУМИЛИНСКИЕ ЗАГОВОРНЫЕ ТРАДИЦИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ КОНТЕКСТЕ

Рассматриваются народно-лечебные практики и заговоры, записанные в Шумилинском районе Витебской области в течение последних 15 лет; высказываются наблюдения над общим и специфическим в составе вербальной лечебной магии.

Summary

T. VOLODINA

CHARM TRADITIONS OF ŠUMILINA IN A REGIONAL CONTEXT

The paper deals with folk medical practices and charms, which were recorded on the territory of Šumilina district of Vicebsk region during last 15 years. Observations of general and specific features in verbal healing magic are described.

УДК 392:273.2(476.5)

У. Я. Аўсейчык,

*загадчык кафедры архітэктуры Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт (г. Полацк, Беларусь)*

СТАРАВЕРЫ ШУМІЛІНШЧЫНЫ ВА ЎЯЎЛЕННЯХ БЕЛАРУСКАГА НАСЕЛЬНІЦТВА (ПА МАТЭРЫЯЛАХ СУЧАСНЫХ ПАЛЯВЫХ ЭТНАГРАФІЧНЫХ ЭКСПЕДЫЦЫЙ)

Даследаванне гісторыі і культуры пэўнай этнічнай групы ў іншаэтнічным акружэнні немагчыма без аналізу спецыфікі яе ўзаемадзеяння з карэнным насельніцтвам. Этнакультурнае ўзаемадзеянне – важны фактар развіцця грамадства. Гісторыя чалавецтва заўсёды была гісторыяй кантактаў розных па сваёй антрапалагічнай, моўнай і культурнай прыналежнасці супольнасцяў, жыццё якіх немагчымае без узаемадзеянняў і зносін.

І гісторыя рускіх старавераў, што з XVII ст. пражываюць на беларускіх землях, тут не выключэнне. Падчас працяглага перыяду пражывання на тэрыторыі Падзвіння паміж імі і мясцовым беларускім насельніцтвам меліся пастаянныя ўзаемаадносіны з мноствам кантактаў як эканамічнага, так і культурнага характару. Даследаванне і аналіз спецыфікі гэтых кантактаў дазваляюць больш глыбока ахарактарызаваць і вызначыць сапраўдныя прычыны розных з’яў і падзей, што мелі месца ў міжэтнічнай камунікацыі, а не толькі канстатаваць іх наяўнасць. Веданне дадзенай праблематыкі таксама ўяўляе каштоўнасць і для практычнага рашэння пытанняў рэгулявання міжэтнічных і міжканфесійных адносін, а таксама для прагнозу іх развіцця ўнутры дзяржавы.

Міжэтнічныя адносіны (і міжканфесійныя ў тым ліку) – гэта не толькі адносіны паміж этнічнымі супольнасцямі. У гэту вобласць неабходна ўключаць і адносіны да гэтых супольнасцяў, якія працягваюцца ва ўяўленнях пра іх – ад пазітыўных вобразаў да забабонаў. Даследаванне гэтага аспекту ў першую чаргу мае важнае значэнне з той прычыны, што менавіта падобныя ўяўленні шмат у чым вызначаюць характар узаемадзеяння, асабліва калі гаворка ідзе пра ўмовы традыцыйнага грамадства. Таму і даследаванне спецыфікі ўзаемадзеяння рускіх старавераў і беларускага насельніцтва не можа абысціся без гэтага кампанента.

Працяглае міжэтнічнае ўзаемадзеянне не праходзіць для кантактуючых бакоў бяследна. Вынікі яго працягваюцца ў розных сферах (мове, матэрыяльнай культуры і г. д.), а, найперш, у фарміраванні вобраза чужой этнічнай супольнасці. Этнічныя вобразы з’яўляюцца неад’емным кампанентам суцэльнай карціны свету, даследаванне якіх дазваляе больш глыбока ахарактарызаваць усю спецыфіку этнакультурнага ўзаемадзеяння. Таму немагчыма разглядаць канкрэтнае ўзаемадзеянне паміж этнасамі ці этнічнымі групамі, не звяртаючы ўвагу на гэты кампанент этнічнай свядомасці. Гэта ў поўнай меры датычыцца і ўзаемадзеяння беларусаў і рускіх старавераў на Шуміліншчыне. За доўгі час супражывання на адной тэрыторыі ў іх адносна адзін аднаго склаліся досыць спецыфічныя этнічныя вобразы.

Асновай для артыкула сталі матэрыялы, зафіксаваныя экспедыцыяй Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта, у тым ліку і аўтарам, на тэрыторыі Шумілінскага раёна.

Усведамленне прадстаўнікамі этнічнай супольнасці свайго групавога адзінства, якое ў навуцы завецца этнічнай самасвадомасцю, знешне выяўляецца ў саманазве (этноніме). Саманазва факусіруе ўяўленні аб супольнасці тэрыторыі («роднай зямлі»), мовы («роднай мовы»), спецыфічных рыс у культуры. У той жа час існаванне саманазвы прадугледжвае і наяўнасць шэрагу этнонімаў у адносінах іншых этнасаў, бо ўяўленні пра «сваю» групу неадрыўна звязаныя з уяўленнямі пра групы «чужыя». На Беларускім Падзвінні найбольш пашыраным найменнем, якім мясцовае насельніцтва вызначала стараабраднікаў, стаў палітонім «маскаль», які ў XIX ст. набыў рысы ўстойлівага этноніма: *«А ну вот... звалі маскалямі, стараверы, маскалі»*¹.

Словы ж *«стараверы», «стараабраднікі»* ці *«раскольнікі»* сярод беларускіх сялян для вызначэння прыхільнікаў старога абраду выкарыстоўваліся даволі рэдка. У сваю чаргу, стараверы таксама мелі некалькі найменняў у адносінах да беларускага насельніцтва. Стараверы-папоўцы называлі нестаравераў *«злябамі»*: *«Злябы месных называлі, ня любілі нас»*². Часам стараабраднікі выкарыстоўвалі словы *«паганікі»* (па прычыне рэлігійнай адрознасці: *«Паганікі – прадаліся»*³).

Пры фарміраванні вобразу іншай этнічнай супольнасці вельмі важнай з'яўляецца яе гаспадарчая характарыстыка. Адным з прыярытэтных для мясцовага беларускага насельніцтва з'яўляўся менавіта гаспадарчы вобраз старавераў, які ўключаў у сябе цэлы шэраг уяўленняў пра іх *земляробчую дзейнасць*. Менавіта функцыянальныя адносіны іншаэтнічных супольнасцяў да зямлі шмат у чым прадвызначалі базавы характар уяўленняў пра іх

¹ Зап. аўтарам у 2005 г. ад К. Р. Балашэўскай, 1919 г. н., у в. Саладухі Шумілінскага р-на.

² Зап. аўтарам у 2005 г. ад К. Ф. Асіповай, 1928 г. н., у в. Маркава Шумілінскага р-на.

³ Зап. аўтарам у 2005 г. ад Н. П. Карнілавай, 1929 г. н., у в. Непароты Шумілінскага р-на.

у беларусаў, якія яшчэ ў канцы XIX ст., у большасці сваёй (у 1897 г. – 93,8 %), з’яўляліся сялянамі [1, с. 221].

Стараабраднікі Падзвіння вызначаліся грунтоўнасцю вядзення гаспадаркі і яе заможнасцю, за што заслужылі павагу з боку мясцовага беларускага насельніцтва. Акрамя працы на зямлі стараверы займаліся і іншымі відамі гаспадарчай дзейнасці, дзе таксама праявілі сябе як добрыя работнікі: «Сярод старавераў, якія жывуць у сёлах і вёсках, пераважная большасць занята земляробствам, але наогул яны не маюць нязменнай схільнасці да земляробства, ахвотна змяняючы яго на іншыя промыслы. З ліку старавераў выходзяць вельмі добрыя гандляры, часам вельмі багатыя, і рамеснікі; многія займаюцца падрадамі; сярод тых, што жывуць у гарадах большасць займаецца садаводствам і агародніцтвам. Вядучы цвярозы лад жыцця, адрозніваючыся прыроднай кемнасцю, фізічнай крэпасцю, маючы апору ў выпадку матэрыяльнай патрэбы ў сваіх адзінаверцаў старавер з’яўляецца выдатным работнікам, гандляром і падрадчыкам, які заслугоўвае агульнага даверу. У Заходнім краі ставяцца да старавераў з вялікай павагай, як да дзелавітых людзей, хоць і не заўсёды далюбліваюць» [6, с. 206]. На Шуміліншчыне стараверы вядомыя і як добрыя цесляры: *«Плотнік быў маскаль. Хадзіў, такія рамы дзелаў раньша. ...Очэнь харошы чалавек. Выціць ён любіў канешне, ну харошы. ...Очэнь дарагі чалавек. І разьба па дзраву, усё што хочаш»*¹.

Але гаспадарчыя фактары не з’яўляюцца выключнай асновай этнакультурнай ідэнтыфікацыі. Пры вызначэнні «чужынцаў» значная ўвага надаецца асаблівасцям іх *знешняга выгляду* (антрапалагічныя рысы, адзенне і г. д.). Стараверы Падзвіння выразна адрозніваліся сваім знешнім выглядам ад мясцовага беларускага насельніцтва, на што звярталі ўвагу даследчыкі: «Мужчыны-стараверы насілі доўгія кафтаны, шаравары, запраўленыя ў боты, кашулі, на галаве – фуражкі. Аснову жаночага касцюму складаў сарафан з сітцу, штофу, ... шоўку і нават парча была справай звычайнай» [7, с. 169]; «Нават у фізічных адносінах яны захавалі народны тып. Усе яны, з большага, высокага росту,

¹ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад Т. Дз. Маскалёвай, 1935 г. н., у в. Івоніна Шумілінскага р-на.

моцнага целаскладу, колер твару белы, валасы светлыя, вочы блакітныя, носяць вусы і бароды» [3, с. 14].

Асабліва стараверы адрозніваліся сваім адзеннем ад мясцовага беларускага насельніцтва. Гэтая адрознасць праяўлялася больш выразна чым у іншых сферах матэрыяльнай культуры (жыллі, прыладах працы і г. д.). Кансерватызм старавераў разам са строгімі забаронамі царквы, якія праяўляліся ў гэтай вобласці, станавіліся перашкодамі да новаўвядзенняў, і яны выкарыстоўвалі ў асноўным старыя кроі адзення (асабліва ў першай палове XIX ст.). У адрозненне ад другіх груп рускіх, адзенне старога крою ўспрымалася стараверамі як адзін з паказчыкаў іх прыналежнасці да праўдзівага праваслаўя. Таму гэтую асаблівасць на Шуміліншчыне, як лічыла мясцовае беларускае насельніцтва, яны кожны раз імкнуліся падкрэсліць: *«Бароды большыя, ваабражаюць што яны маскалі. У Плісах там былі... Надзенуць рубахі длічныя, ходзяць старыкі»*¹.

Пры характарыстыцы старавераў беларусамі Падзвінняя адной з іх спецыфічных рысаў пазначаецца *валоданне «іншай» – рускай («маскоўскай») – мовай*: *«Ну, яны па-маскоўску разгаварывалі»*². Мова становіцца вельмі важнай этнавызначальнай прыкметай, асабліва ў такім выпадку, калі іншыя адрозненні адсутнічаюць ці з цягам часу ўжо сцёрліся і знешне не заўважныя (у нашым выпадку такая сітуацыя найбольш характэрна для другой паловы XX ст.).

Самымі значнымі і прынцыповымі паміж стараверамі і мясцовым насельніцтвам былі разыходжанні ў *рэлігійнай сферы*, якія, на думку беларусаў, праяўляліся у асаблівасцях культу і правядзенні богаслужэння: *«Яны ні так і богу [моляцца. – А. У.] і харонаяць ні так»*³, *«Стараверы моляцца двум пальцамі, цягнуць у нос»*⁴.

¹ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад А. М. Дзягілевавай, 1912 г. н., у в. Пятніцкае Шумілінскага р-на.

² Зап. аўтарам у 2005 г. ад В. С. Варкулевіч, 1921 г. н., у в. Вайловічы Шумілінскага р-на.

³ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад А. М. Дзягілевавай, 1912 г. н., у в. Пятніцкае Шумілінскага р-на.

⁴ Зап. аўтарам у 2005 г. ад Г. Ф. Лапуновай, 1923 г. н., у в. Непароты Шумілінскага р-на.

Шырокія кантакты, у большай ступені толькі са стараверамі, як прадстаўнікамі рускага этнасу, нараджалі ў беларусаў праваслаўнага веравызнання перакананне пра тое, што праваслаўная вера – вера беларуская, а рускай з’яўляецца «стараверская» вера. Такія ўяўленні захаваліся і да нашага часу: «*Ну маліліся яны [стараверы. – А. У.] не так... Яны ж рускай веры...эта ж рускія. Мы – беларускай, мы – беларускія, а ані рускія*»¹.

У сваю чаргу, па словах мясцовага насельніцтва, стараверы таксама мелі свой погляд на веру беларусаў. Яны лічылі толькі сваю веру адзінай «правільнай», якая не страціла старую рэлігійнасць, і таму ўказвалі мясцоваму насельніцтву, што гэтая тыя «адкалоліся» і вызнаюць «няправільную» веру: «*Гавораць [стараверы. – А. У.], адкалоліся мы ад іх. Яны нас шчыталі, што мы няправільна богу молімся. Яны ўжо правільна маліліся, а мы няправільна*»².

Значнае месца ў фарміраванні этнічных вобразаў належыць таксама і комплексу ўяўленняў аб **сямейным ладзе, звычаях, традыцыях і рысах характару** прадстаўнікоў «чужой» этнічнай групы. Адною з пазітыўных рысаў старавераў была забарона ўжываць тыгунь, на што звярталі ўвагу этнографы XIX – пачатку XX ст. [6, с. 204]. Але, часам, гэтая забарона магла выкарыстоўвацца мясцовым беларускім насельніцтвам для насмешак: «*Маскалі верна ўсе ні курылі... Назло тагда малыцы засыпаюць табаку ім за ікону*»³.

Стараверскае насельніцтва Падзвіння вызначалася і рэгламентаваным спажываннем алкаголю. У гэтым сэнсе стараабраднакі, якія пражывалі ў рэгіёне, значна лепей характарызаваліся, чым іншыя прадстаўнікі рускага этнасу. Як пазначае М. Нікіфароўскі, сярод тутэйшых «цяжка прасачыць тыповыя асаблівасці “запойцы”, якія ў поўнай красе назіраюцца ў “маскальцоў”,

¹ Зап. аўтарам у 2005 г. ад В. С. Варкулевіч, 1921 г. н., у в. Вайловічы Шумілінскага р-на.

² Зап. аўтарам у 2005 г. ад В. С. Варкулевіч, 1921 г. н., у в. Вайловічы Шумілінскага р-на.

³ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад Т. Дз. Маскалёвай, 1935 г. н., у в. Івоніна Шумілінскага р-на.

што даволі раскідана жывуць на Паўднёва-Усходняй ускраіне губерні і гэтым моцна адрозніваюцца ад цвярознікаў-маскалёў Полацкага, Гарадоцкага, Дрысенскага, Рэжыцкага паветаў» [5, с. 82]. Як пазітыўная рыса згадвалася строгае выкананне імі пастой: «*А ўжо пасты пасціла баба, ай-яй. Жырнага нічыго ні ест, кагда празнік і пасты бальшыя*»¹.

Беларусамі таксама паважалася абавязковае выкананне стараверамі дадзенага слова, якое «...у гандлёвых справах ішло за вексаль» [4, с. 457]. Пра гэта паведамляюць і рэспандэнты: «*Ну а кагда дзеньгі аддалжаў ён [старавер. – А. У.], вот, іменна, скажыць: “Адам табе чэраз нядзелю”. І ён у другога аддалжыць дзеньгі, а мне прынясець і аддасць*»².

На Беларускім Падзвінні стараверам часам прыпісвалі і чараўніцкія здольнасці. Прытым такія ўяўленні найбольш характэрныя ў адносінах да тых старавераў, якія займаліся адрознымі ад сельскай гаспадаркі заняткамі. Першым, хто засведчыў веру беларусаў у чарадзейныя якасці старавераў («асташоў» – рускіх старавераў з Асташкаўскага павета Цвярской губерні), быў Я. Баршчэўскі. Аднак чараўнікамі, як правіла, выступаюць «прышлыя» («чужыя») стараверы, якія ўжо толькі па гэтай прычыне і незалежна ад канфесійнай прыналежнасці могуць валодаць такімі якасцямі. Што ж датычыць «мясцовых» («сваіх») старавераў, якія ва ўмовах традыцыйнага грамадства хоць і надзяляюцца звышнатуральнымі (магічнымі) здольнасцямі, але характарызуюцца значна лепш і часта вядомыя як добрыя знахары, што дапамагаюць людзям: «*А Матвееўна гэта, сама стараверка, жыла тут. А яна знала. Усе, канчаюць, волас загаварывала, волас жа на... А гэта Мацвееўна была, яна і каровам давала. Бывайць прападзец у каровы малако. К ей пойдзім, вады возьмім, карову памочым, малако і карова як карова, ня б'еца абсалютна*»³.

¹ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад Т. Дз. Маскалёвай, 1935 г. н., у в. Івоніна Шумілінскага р-на.

² Зап. аўтарам у 2005 г. ад Е. М.Балашэўскай, 1928 г. н., у в. Саладухі Шумілінскага р-на.

³ Зап. аўтарам і У. А. Лобачам у 2009 г. ад В. І. Грузневіч, 1923 г. н. і В. А. Грузневіча, 1943 г. н., у в. Пабэда Шумілінскага р-на.

Адносіны старавераў да мясцовага беларускага насельніцтва выкліканы спецыфічным стаўленнем да рэлігіі мясцовага насельніцтва. Рэлігійная дыстанцыя становілася нават перашкодай усталявання больш цесных побытавых сувязяў. Так, згодна з пастановамі «польскага сабора»¹, стараабраднікам забаранялася піць «гарэлае» віно «ад рук жыдоўскіх і ад няверных», мыцца ў лазнях разам з нехрышчонымі і іншаверцамі, карыстацца адным посудам [2, с. 74]. Апошняя забарона праявілася ў існаванні ў старавераў спецыяльнай «паганай кружкі», для таго каб даць ваду нестараверам: «*Адзельная кружка, такі палонік, “чарпак” у ніх называўся. Гэта, гавораць, беларуская кружка, “паганая”*»². Часам гэта «кружка» нават не была кубкам, а «*якую-нібудзь з кансервы, такую банку даюць*»³.

У сучасны перыяд, як сведчаць матэрыялы палявых даследаванняў, рэлігійныя адрозненні сціраюцца і ўжо не назіраецца такой прынцыповасці ў пытаннях веры. Стаўленне стараверскага насельніцтва да праваслаўя стала памярکوўным, стала прызнавацца радство і падабенства. Рэлігійныя адрозненні нават не становяцца перашкодай для наведання праваслаўных храмаў. Назіраецца і пераход маладога пакалення ў праваслаўе (шляхам хрышчэння малых дзяцей у праваслаўных храмах і г. д.), асабліва калі яно жыве ў іншаканфесійным акружэнні ці дзе адсутнічаюць стараверскія малельні і храмы. У гэты час адбываецца і змена іх укладу жыцця. Страчваюць сваю сілу ранейшыя забароны, напрыклад, на сумеснае спажыванне ежы і піццё з аднога посуду з іншаверцамі: «*А ціпер усё роўна. Пі, ядуць і ядуць усё ўмесце, ціперака ні разбіраюцца*»⁴.

¹ «Польскі сабор» – сабор стараабраднікаў, які адбыўся ў 1751 г. у Гудзішках Новааляксандраўскага павета. На саборы былі выпрацаваны, узгоднены і зацверджаны асноўныя палажэнні жыцця старавераў.

² Зап. аўтарам у 2005 г. ад В. С. Варкулевіч, 1921 г. н., у в. Вайловічы Шумілінскага р-на.

³ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад А. М. Дзягілева, 1912 г. н., у в. Пятніцкае Шумілінскага р-на.

⁴ Зап. аўтарам у 2005 г. ад В. С. Варкулевіч, 1921 г. н., у в. Вайловічы Шумілінскага р-на.

Неад’емнай рысай сучаснага беларускага грамадства з’яўляюцца пастаянныя міжэтнічныя кантакты на ўсіх узроўнях – на працы, у нефармальных, суседскіх, сяброўскіх адносінах і г. д. Адною з форм праяўлення міжэтнічных узаемаадносін у сучасны перыяд становяцца змяшаныя шлюбы. Стварэнне змяшаных сем’яў суправаджаецца зменамі ў побытавай культуры. Характэрным становіцца не пераход да адной веры і культурнай мадэлі (часцей за ўсё да мужавай), а суіснаванне дзвюх традыцый. Гэта асабліва яскрава праяўляецца ў абраднасці: «*У мяне ўжо быў мужык маскаль [старавер. – А. У], дык я ўжо яго хараніла па-свойму*»¹.

Такім чынам, на тэрыторыі Беларускага Падзвіння, у тым ліку і Шуміліншчыны, пражывае значная колькасць рускіх старавераў, адносна якіх у народнай культуры беларусаў склаўся досыць спецыфічны вобраз. Стараверы праявілі сябе як добрыя земляробы, рамеснікі і гандляры, чым заслужылі павагу з боку мясцовага насельніцтва. У якасці станоўчых рыс іх побытавай культуры пазначалася забарона палення тытуню, рэгламентацыя спажывання алкаголю, абавязковае выкананне дадзенага слова і строгае выкананне пастоў. Але разам з тым крытыкавалася стаўленне іх да веры і рэлігіі мясцовага насельніцтва. Аднак, нягледзячы на гэта, узаемадзеянне беларускага насельніцтва і старавераў не суправаджалася масавымі канфліктамі, і яны даволі мірна пражывалі на тэрыторыі рэгіёна.

Літаратура

1. *Беларусы* : у 8 т. – Мінск : Беларуская навука, 1999. – Т. 3 : Гісторыя этналагічнага вывучэння. – 365 с.
2. *Гарбацкі, А. А.* Стараабрадніцтва на Беларусі ў канцы XVII – пачатку XX ст. / А. А. Гарбацкі. – Брэст : БрДУ, 1997. – 202 с.
3. *Киркор, А.* Народности Литовского Полесья и их жизнь / А. Киркор // Живописная Россия. Отечество наше в его зем., ист., плем., экон. и быт. значении: Литовское и Белорусское Полесье : репринт, воспроизведение изд. 1882 г. – Мінск, 1994. – С. 11–26.

¹ Зап. аўтарам і У. С. Філіпенкам у 2005 г. ад А. М. Дзягілевай, 1912 г. н., в. Пятніцкае Шумілінскага р-на.

4. *Максимов, С. В.* Белорусская Смоленщина с соседями / С. В. Максимов // Живописная Россия. Отечество наше в его зем., ист., плем., экон. и быт. значении: Литовское и Белорусское Полесье : репринт, воспроизведение изд. 1882 г. – Минск, 1994. – С. 429–472.

5. *Никифоровский, Н. Я.* Питушие и пропойцы / Н. Я. Никифоровский // Этнографическое обозрение. – 1896. – № 4. – С. 65–88.

6. *Россия.* Полное географическое описание нашего Отечества. – СПб., 1905. – Т. 9 : Верхнее Поднепровье и Белоруссия. – 620 с.

7. *Терешкович, П.* Русские в Беларуси: постинтернационалистская рефлексия / П. Терешкович // Нёман. – 1992. – № 6. – С. 164–176.

Резюме

В. Е. ОВСЕЙЧИК

СТАРОВЕРЫ ШУМИЛИНЩИНЫ В ПРЕДСТАВЛЕНИЯХ БЕЛОРУССКОГО НАСЕЛЕНИЯ (ПО МАТЕРИАЛАМ СОВРЕМЕННЫХ ПОЛЕВЫХ ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ ЭКСПЕДИЦИЙ)

В статье рассматривается образ русских староверов в народной культуре белорусов Шумилинщины на основе полевых этнографических материалов. Приходим к выводу, что в представлениях белорусов староверы характеризовались как хорошие земледельцы, ремесленники и торговцы. В качестве положительных черт бытовой культуры отмечается запрет на курение табака, регламентация употребления алкоголя, обязательное выполнение данного слова и строгое выполнение постов. Но вместе с тем, критиковалось их отношение к вере и религии местного населения. Однако, несмотря на это, взаимодействие белорусского населения и староверов не сопровождалась массовыми конфликтами, и они довольно мирно проживали на территории региона.

Summer

U. AWSIEJCHIK

OLD BELIEVERS OF SHUMILINSHCHINA IN THE VIEWS OF THE BELARUSIAN POPULATION (ON MATERIALS OF THE MODERN FIELD OF ETHNOGRAPHIC EXPEDITIONS)

The article examines the image of Russian old believers in the folk culture of the Belarusians of Šumilina on the basis of field ethnographic materials. We come to the conclusion that in the views of Belarusians old believers were characterized as good farmers, artisans and traders. As positive features of household

culture the ban on tobacco smoking, regulation of alcohol consumption, obligatory performance of this word and strict performance of posts is noted. But at the same time, their attitude to the faith and religion of the local population was criticized. However, despite this, the interaction of the Belarusian population and old believers was not accompanied by mass conflicts, and they lived quite peacefully in the region.

УДК 94:272»1945-1990»(476.5)

К. В. Лаўрыненка,

*супрацоўнік кафедры усеагульнай гісторыі і сусветнай культуры
Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Маішэрава,
кандыдат гістарычных навук (г. Віцебск, Беларусь)*

РЭЛІГІЙНАЕ ЖЫЦЦЁ ПАРАФІЯ УЛА Ў ПАСЛЯВАЕННЫ ЧАС

На сённяшні момант парафія Ула, цэнтрам якой з'яўляецца аднайменны гарадскі пасёлак у Бешанковіцкім раёне, з'яўляецца адносна невялікай парафіяй у Віцебскай дыяцэзіі. Гэтая парафія мала чым адрозніваецца ад падобных парафій ва ўсходняй частцы Беларусі. Аднак у савецкі час, у адрозненне ад многіх парафій на ўсходзе Віцебшчыны, тут ніколі не спынялася рэлігійнае жыццё.

Усе рыма-каталіцкія касцёлы у БССР былі зачынены да 1937 г. Не стаў выключэннем і касцёл Найсвяцейшай Тройцы ў Уле. 12 жніўня 1936 г. ксёндз Станіслаў Цыбулевіч, што служыў у касцёле, быў арыштаваны. У сакавіку 1937 г. святар быў вызвалены без права выезду, аднак ужо 14 чэрвеня 1937 г. быў арыштаваны паўторна і 22 верасня 1937 г. асуджаны разам з Антонам Нячаем, касцёльным актывістам, паводле пастановы калегіі НКУС як «кіраўнік контррэвалюцыйнай арганізацыі» і «за антысавецкую агітацыю» да вышэйшай меры пакарання і расстраляны [1, с. 435]. З таго часу парафія афіцыйна спыніла свае існаванне. Касцёл быў зачынены, з яго былі зняты вежы, а сама святыня выкарыстоўвалася пад склад збожжа.

Падчас нямецкай акупацыі мясцовыя вернікі знаходзіліся пад душпастырскай апекай святароў, якія жылі на гэтай тэрыторыі ў якасці місіянераў.